

Raznovrstnost drobnih tiskov: izkušnja v Narodni in univerzitetni knjižnici

Diversity of Small Prints: Experience at the National and University Library

Veronika Potočnik, Špela Velikonja

Izvleček

Drobni tiski so pomemben del gradiva vsake knjižnice, predvsem kot fond nacionalne kulturne dediščine. Knjižno gradivo, ki ga imenujemo drobn tisk, je najštevilčnejše in vsebinsko raznovrstno gradivo. Lahko ga označimo kot fragmentarne dokumente vsakdanjega življenja. Pomembna je njegova promocija, saj le tako lahko pridobimo del gradiva, ki drugače ne bi našel svojega prostora v knjižnicah. Bibliografska obdelava drobnega tiska zahteva drugačen pristop.

Pojavljalo se je vprašanje, ali je drobn tisk sploh vredno zbirati in hraniti, saj je veljal za manj pomembno gradivo s kratkotrajno aktualno vrednostjo. Izkazalo se je, da informacijska in kulturna vrednost drobnega tiska narašča s časovnim odmikom. Ker vsebuje informacije o vsakdanjem življenju, je lahko koristen vir informacij za raziskovanje duha časa.

Ključne besede

drobn tisk, efemerno gradivo, promocija, katalogizacija, zbirni zapisi, inventarizacija

UDK 025.17

Keywords

small print, ephemeral material, promotion, cataloguing, collective entries, inventorying

Abstract

Small prints are an important part of the material of any library, especially as a fund of national cultural heritage. The literary material we call small print is the most numerous and diverse in content. It can be labelled as the fragmentary documents of everyday life. Its promotion is important, because that is the only way we can acquire a segment of material which would otherwise not be included in libraries. The bibliographic processing of small print requires a different approach.

The question arose whether small print was even worth collecting and keeping, for it was considered less important material of short-lived actual value. As it turns out, the informational and cultural value of small print increases with time. Because it contains information about everyday life, it may be a useful source of information for researching the spirit of the time.

1 UVOD

Knjižno gradivo, ki ga imenujemo drobni tisk, je najštevilčnejše in vsebinsko najbolj raznotero. Ima značilnosti prehodnega in vsakdanjega gradiva. Lahko ga označimo kot fragmentarne dokumente vsakdanjega življenja. Navadno ima dnevno aktualno vsebino (primeri so vabila, jedilni listi, programi prireditev, reklamno gradivo, informativno gradivo ipd.) ali pa njegov status določi vsebina publikacije (katalogi izdelkov, telefonski imeniki, katalogi razstav ipd.). »Drobni tiski tako opravljajo funkcijo aktualnega obveščanja na praktičnih področjih družbenega, zasebnega in ekonomskega življenja.« (Filo, 1973) Kadar želimo opredeliti drobni tisk in poiskati nekaj njegovih značilnosti, lahko rečemo, da v sebi velikokrat skriva avtentično realnost razvoja družbe, njene kulture, običajev in navad ljudi ter posameznih socialnih slojev. Gradivo ni dostopno v redni knjigotrški ponudbi, težko ga je slediti, redko pride do knjižnice in tudi do bibliografije.

V preteklosti se je velikokrat pojavilo vprašanje, ali drobni tisk hraniti ali ne. V Narodni in univerzitetni knjižnici smo sledili temeljnemu načelu obveznega izvoda, ki navaja: »vsi tiski, ne glede na vsebino, obliko ali velikost, so enako pomembni, in potrebno jih je hraniti, ker že s svojim obstojem pričajo o času, v katerem so nastali. Zato se vrednost zbirk obveznega izvoda ne meri po vrednosti posamičnih del, temveč po kompleksnosti fonda.« (Kodrič-Dačić, 2001)

V zbirki Slovenike¹ zavzemajo drobni tiski posebno mesto. »Predpisi o obveznem izvodu so namreč naplavili v javne znanstvene knjižnice gradivo, ki na prvi pogled ni imelo nobene znanstvene vrednosti, vendar je v luči novih funkcij deželnih knjižnic po marčni revoluciji dobilo poseben pomen. Obvezni izvod je postal temeljni mehanizem zbiranja gradiva za čim bolj popolno zbirko gradiva o posamezni kronski deželi, ki naj bi omogočala izdelavo prispevkov o kulturi dežele, njeni kulturni zgodovini, literaturi in izdelavo deželne bibliografije. Zato je treba v tako zbirko brez izjeme vključiti tudi drobni tisk in na videz ne-

1 To je gradivo v slovenskem jeziku, o Sloveniji in Slovencih, slovenskih avtorjev, slovenskih založb, natisnjeno v Sloveniji.

pomembne dnevnikarje, saj so le-ti v luči potencialnih raziskovanj imeli posebno vrednost.« (Kodrič-Dačić, 2001)

2 ZAKONODAJA

Zbiranje obveznega izvoda publikacij na našem ozemlju poteka neprekinjeno že od leta 1807, torej že dobrih dvesto let. »Predpisano je bilo z različnimi uredbami, dekreti in zakoni, ki so bolj ali manj uspešno zagotavljali dotok obveznih izvodov najprej v Avstrijskem cesarstvu, Ilirskih provincah, avstro-ogrskem cesarstvu in ne nazadnje v Republiki Sloveniji« (Kisovec, 2007).

Ker je bil prvotni namen zbiranja obveznega izvoda predvsem cenzuriranje tiska, je bil pošiljatelj obveznega izvoda tiskar. Vendar je namen zbiranja obveznega izvoda »cenzuro« zelo hitro prešel. Pravo bistvo zbiranja je danes predvsem zagotavljanje varstva kulturne dediščine in izdelava nacionalne bibliografije. Obvezni izvod lahko pojmujeemo tudi kot enega od mehanizmov za vzpodbujanje pretoka informacij ter omogočanje dostopa do le-teh.

Do leta 2006 je področje obveznega izvoda urejal Zakon o obveznem pošiljanju tiskov, ki je kot zavezanca za pošiljanje obveznih izvodov tiskanih publikacij določal tiskarja, novi zakon (Zakon o obveznem izvodu publikacij, UL RS, 01, 06) pa v 9. členu določa, kdo so novi zavezanci,² in v 13. členu predpisuje obveznosti depozitarnih organizacij.³ Zakon, poleg drugega, določa, da morajo biti bibliografski ter drugi formalni in vsebinski podatki o obveznem izvodu dostopni v vzajemnem katalogu slovenskih knjižnic (16. člen) in da so depozitarne organizacije kazensko odgovorne za neupoštevanje in neizvajanje s tem zakonom določenih obveznosti (23. člen).

V Zbirki drobnega tiska in sive literature v Narodni in univerzitetni knjižnici danes zbiramo:

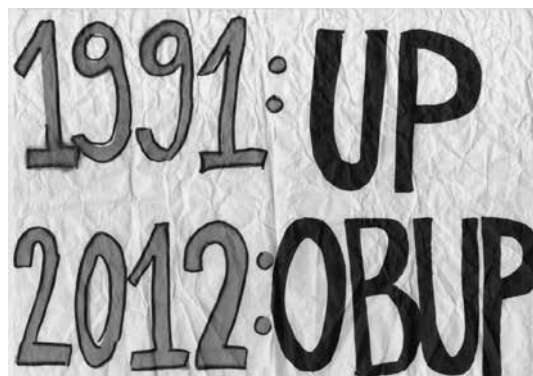
- 2 Zavezanci za obvezni izvod so založniki, izdajatelji, distributerji in drugi primerljivi subjekti, ki izdajajo, razširjajo ali objavljajo publikacije iz 4. člena tega zakona, tako da so dostopne javnosti, in so pravne ali fizične osebe s sedežem, podružnico ali prebivališčem v Republiki Sloveniji.
- 3 Depozitarna organizacija je dolžna sprejemati, zbirati, obdelovati, hraniti in dajati v uporabo obvezni izvod za študijske, raziskovalne in podobne namene v skladu s tem zakonom.

- kataloge (sejmov, razstav, festivalov, založb, mode, podjetij in izdelkov ipd.);
- programe (konferenc, simpozijev, festivalov, prireditvev, razstav, založb, gledališč ipd.);
- učne pripomočke (preglednice, učne slike, periodni sistem, slovnice bliskovito ipd.);
- koledarje (rokovnike, stenske), ki prikazujejo tematsko vezano vsebino;
- reklamno gradivo (navodila za uporabo, kulinarika, politične stranke, opisi krajev, opisi izdelkov ipd.);
- informativno gradivo (fakultet, srednjih šol, vrtcev, društev, prireditvev in koncertov, turistične prospekte, športne tiske, vozne rede, telefonske imenike, statute ipd.).

3 PROMOCIJA DROBNEGA TISKA

S starim zakonom je bil zavezanec za obvezni izvod tiskar in smo tako pridobili ogromno gradiva, saj so tiskarji pošiljali vse, kar so natisnili. Danes, ko so zavezanci založniki, je pridobivanje drobnega tiska veliko težje. Založnikov drobnega tiska je veliko več in ti niso klasični založniki (MK, DZS ipd.). Založniki drobnega tiska so banke, ustanove, katerih primarna dejavnosti ni izdajanje publikacij, društva, vrtci, šole, zavodi, kulturne ustanove, gospodarska podjetja ipd. Večina od njih ne ve, da bi morali v NUK pošiljati drobne tiske. NUK pa je v sledenju tem publikacijam omejen, saj nimajo CIP-a, ISSN-ja ali ISBN-ja. Ko smo preučevali tuje raziskave, smo ugotovili, da knjige predstavljajo le 5 odstotkov vsega

tiska, zato je pomembno tudi zbiranje preostalih tiskovin. Zajemajo družbeno-politični, kulturni in socialni kontekst, ki drugače ne bi bil povedan ali raziskan. Ker drobnemu tisku težko sledimo skozi produkcijo, je potrebna promocija, da lahko pridobimo gradivo v knjižnicah. V Narodni in univerzitetni knjižnici smo se odločili, da bomo gradivo promovirali predvsem z razstavami in aktivno udeležbo ob ključnih dogodkih, kot so bili npr. protesti leta 2012. Ob napovedanih protestih se je veliko govorilo o izdelavi plakatov, letakov in drugih tiskih, zato smo se v Zbirki drobnega tiska in sive literature odločili za aktivno vlogo promoviranja, da pridobimo čim več tega gradiva. Poklicali smo na Radio Študent, kjer smo v živo predstavili svojo nalogo, o zbiranju tega gradiva izdali članek v časopisu Delo in reviji Mladina oz. poklicali njihove novinarje. Tako je nastala bogata zbirka protestov, ki bo sčasoma pridobila na vrednosti.

Slika 2: Letak s protestov leta 2012

Slika 1: E-naslovnica članka o drobnem tisku v Mladini

Že četrto leto zapored v Zbirki drobnega tiska in sive literature tudi sodelujemo z Zbirko tiskov Slovencev zunaj RS (Heleno Janežič) pri razstavah o Slovencih zunaj meja, naših izseljencih in migrantih. Pridobitev njihovega gradiva predstavlja prav posebno kulturno dediščino, saj prikazuje življenje po migraciji in integracijo v novo okolje skozi kulturološko razliko in ohranjanje dediščine domovine. Tako hranimo bogato zbirko drobnega tiska izseljencev, ki prikazuje njihovo društveno življenje, kulturne prireditve, koncertne liste ipd. Zadnja razstava z naslovom **V obljubljeno deželo: Slovenke v ZDA** je bila še posebej odmevna in kljub temu da so imele osrednjo

Slika 3: Del drobnega tiska, predstavljenega na razstavi V obljubljeno deželo: Slovenke v ZDA

nit ženske in njihova pisana beseda, je drobn tisk pripovedoval svojo zgodbo. Zgodbo o njihovih kulturnih domovih, časopisih, slovenski šoli, potici, harmoniki, klobasi, plesu, gledališču in predvsem povezovanju s slovenskimi koreninami. Razstava je bila dvojezična, saj je bila postavljena v poletnem času, ko v NUK pride največ turistov. Veliko časa smo vložili v promocijo (članki v časopisih, gostovanje v

televizijskih in radijskih oddajah). Sodelovali smo z Izseljensko matico in razstavo otovorili kot del prireditve Dobrodošli doma. Razstavo si je ogledalo več kot 15.000 obiskovalcev. Ko smo jo zaprli, smo gostovali še v vili Vipolže v Goriških Brdih in v knjižnici Črnomelj, septembra pa bomo gostovali tudi v največjem slovenskem domu v ZDA, v Clevelandu.

Če te ni v medijih, ne obstajaš...

Slovenke iz Amerike v NUK-u

Beležimo 16 obsežnejših prispevkov v revijah in časopisih

- Delo, 30. junij, str. 12 + spletna izd.
- Demokracija, 7. julij, str. 54-55
- Družina, 10. julij, str. 12
- Gorenjski glas, 22. julij, str. 18 + spletna izd.
- Jana, 28. junij, str. 44-47
- Mladina, 5. avgust, str. 66-69
- Moja Slovenija, posebna izdaja julij, str. 12
- Novi glas, 30. junij, str. 16
- Primorski dnevnik, 30. september, str. 13
- Reporter, 20. junij, str. 58-59
- Rodna gruda, spletna izdaja, oktober 2016
- Slovenski čas, julij, str. 16
- Sliče avstralskih Slovencev, spletni portal – obsežno poročilo o odprtu
- Večer, sobotna priloga, 22. oktober, str. 22-25 + spletna izd.
- Vzajemnost, spletna izdaja, 6. november 2016
- Ženska, september, str. 42-43

Slika 4: Predstavitev medijske odmevnosti razstave V obljubljeno deželo – Slovenke v ZDA

Po končani razstavi smo naredile tudi SWOT-analizo:

PREDNOSTI	SLABOSTI
• Domač teren (lokacija in gradivo) • Tema, ki jo »obvladamo« • Tema, ki je zanimiva za širok krog ljudi • Aktualna tema • Odlično filmsko delo • Možnost sodelovanja z drugimi institucijami • Dobra medijska pokritost • Fleksibilnost udeležencev • Poletni čas – obiski izseljencev in turistov • Dvojezična razstava in katalog	• Ne v zadostni meri vnaprej pripravljena strategija komuniciranja (improvizacija) • Prodaja kataloga v NUK (nepovezanost med prodajalno in informacijo, kje dobiti katalog – varnostnik kot prodajalec!) • Prodaja kataloga nasplohl • Razstave nismo fotografsko dokumentirali • Nezadostno oglaševanje spremljevalnih prireditev
PRILOŽNOSTI	GROŽNJE
• Sodelovanje z različnimi institucijami (Slovenska izseljenska matica, Slovenski etnografski muzej, Mestni muzej Ljubljana, Muzej karščanstva Slična) • Navezava novih stikov z izseljenci in srečanje z njihovimi zgodbami • Širjenje vedenja o nalogah NUK – hramba slovenike – in posledično pridobivanje novega gradiva • Navdušiti raziskovalce za študijsko uporabo gradiva, ki ga hrani NUK • S spremljevalnimi dogodki razširjamo krog obiskovalcev	• "nedihanje" hiše z razstavo (katerokoli) in dogodki ob njej • negativizem v lastnih vrstah

Slika 5: SWOT-analiza, avtorica Helena Janežič, NUK

4 BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA

Drobni tisk obdelujemo na dva načina: publikacijo obdelamo posamično ali pa z zbirnim zapisom. Kriterij za posamično obdelavo je izraziti naslov in kolofon z osnovnimi podatki o publikaciji. Obdelamo ga lahko kot monografsko publikacijo (ISBD-M) ali kot neknjižno gradivo (ISBD-PM, CM, ER, NBM).

Kriteriji za posamezno obdelavo so:

- avtorstvo,

- cip-zapis,
- strnjeno besedilo.

Pri večini drobnega tiska po navadi ni podatka o izdajatelju, avtorjih, ni letnice izdaje ali drugih podatkov o identifikaciji publikacije, vsebuje lahko le slike ali besedilo. V takšnih primerih se raje odločimo za uvrstitev v zbirni zapis kot za posamično formalno obdelavo.

Primeri posameznih zapisov:

Primer 1

Tabela 1: COBISS zapis ID = 284456960

Polje	Ind.	Podpolja
001		ac - popravljen zapis ba - tekstovno gradivo, tiskano cm - monografska publikacija d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica
010		a978-961-209-693-9 d4,50 EUR
100		bd - publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c2016 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica
101	[0]	aslv - slovenski
102		asvn - Slovenija
105		aa - ilustracije bv - priročnik
200	[1]	aSrednješolski plonk iMatematika f[besedilo in ilustracije Gregor Pavlič gIlustracija v logotipu Igor Šinkovec]
205		a1. izd. b3. ponatis
210		aLjubljana cRokus Klett d2016 e[Dobrich] gFoliart
215		a1 zgibanka ([6] str.) cilustr. d30 cm
225		aZbirka tPlonk
300		aČelni nasl.
300		aAvtor naveden v kolofonu
300		a1.000 izv.
606	[1]	aMatematika wPriročniki 2NUK - Splošni slovenski geslovník
675		a51(035) b5 - Matematika. Naravoslovne vede c51 - Matematika s51 - Matematika vUDCMRF 2011
700	[1]	3847203 aPavlič bGregor f1954- 791180 4070 - avtor 4440 - ilustrator
702	[01]	368917859 aŠinkovec bIgor 4440 - ilustrator
900	[1]	3847203 aPavlič bGrega
900	[1]	3847203 aPavlič bG.

Izpis po ISBD

PAVLIČ, Gregor, 1954

Srednješolski plonk. Matematika / [besedilo in ilustracije Gregor Pavlič ; ilustracija v logotipu Igor Šinkovec]. - 1. izd., 3. ponatis. - Ljubljana : Rokus Klett, 2016 ([Dobrich] : Foliart). - 1 zgibanka ([6] str.) : ilustr. ; 30 cm. - (Zbirka Plonk)

Čelni nasl. - Avtor naveden v kolofonu. - 1.000 izv.

ISBN 978-961-209-693-9 : 4,50 EUR

1. Gl. stv. nasl.

a) Matematika--Priročniki 51(035)

COBISS.SI-ID 284456960

V prvem primeru se srečujemo z zgibanko Srednješolski plonk Matematika. Odločili smo se za obdelavo v posameznem zapisu, v maski M. Publikacija ima avtorja, kolofon in vse ustrezne podatke za kakovostno obdelavo. Pri zgibankah so podatki o avtorjih pogosto navedeni v kolofonu na koncu zgibanke. V ta-

kem primeru so avtorji v polju 200 navedeni v oglatem oklepaju, indikator v 200 je 1, obvezna je tudi opomba v 300. V 215a pišemo 1 zgi-banka in ne zloženka, poleg izraza v okroglem oklepaju navedemo število strani. Če zgibanka ni številčena, število strani preštejemo sami in jih navedemo v oglatem oklepaju.

Primer 2

Tabela 2: COBISS zapis ID = 223619328

Polje	Ind.	Podpolja
001		an – nov zapis bk – dvodimenzionalno slikovno gradivo cm – monografska publikacija d0 – ni hierarhičnega odnosa 7ba – latinica
100		bd – publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c2005 ek – odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv – slovenski lba – latinica
101	[0]	aslv – slovenski
102		asvn – Slovenija
116		ad – fotomehanska reprodukcija bi – papir dc – večbarvno gad – plakat
200	[0]	aJezikaj! bSlikovno gradivo eevropski dan jezikov 26. september 2005 etvoja šola – najboljši prostor in čas za učenje jezikov. Izrabi to. foblikovanje ArnoldVuga+ gad&d Barbara Hiti gilustracija Sara Jassim
210		aLjubljana cZavod RS za šolstvo d[2005] e[Postojna] gČukgraf
215		a1 plakat cbarve d98 x 68 cm
610	[0]	aplakati atuji jeziki aučenje
675		a766 c766 – Uporabna grafična umetnost. Komericalna grafika vUDCMRF 2011
700	[1]	372041315 aHiti bBarbara 4130 – grafični oblikovalec
702	[01]	388601443 aJassim bSara 4440 – ilustrator
712	[02]	aArnoldVuga+ cLjubljana 4130 – grafični oblikovalec

Izpis po ISBD

HITI, Barbara

Jezikaj! [Slikovno gradivo] : evropski dan jezikov 26. september 2005 : tvoja šola – najboljši prostor in čas za učenje jezikov. Izrabi to. / oblikovanje ArnoldVuga+ ; ad&d Barbara Hiti ; ilustracija Sara Jassim. - Ljubljana : Zavod RS za šolstvo, [2005] ([Postojna] : Čukgraf). - 1 plakat : barve ; 98 x 68 cm

a) plakati b) tuji jeziki c) učenje

766

COBISS.SI-ID 223619328

V primeru 2 smo imeli pred seboj plakat, ki smo ga obdelali v posameznem zapisu, v maski N.

Plakate obdelujemo v maski N kot slikovno gradivo, za katerega je obvezno polje kodiranih podatkov 116. Vsebuje podatke, ki se nanašajo na neprojecirno slikovno gradivo po ISBD (NBM). Z njim natančneje definiramo tip slikovnega gradiva, podlago, na katerem je gradivo natisnjeno/naslikano (primarno in se-

kundarno), tehnike, uporabljene pri nastanku, barve in oznako namena.

V polju 001 v podpolju b kodiramo s kodo k – dvodimezionalno slikovno gradivo.

Obvezno je tudi podpolje b v 200 – posebna oznaka gradiva. Dimenzije in oznako plakata navedemo v polju 215, za fizični opis.

Pomembno pri slikovnem gradivu je tudi, da je prvi avtor oblikovalec.

5 ZBIRNI ZAPISI

Kdaj se torej odločimo **za obdelavo v zbirnih zapisih**? »Zbirni zapisi so primerni za gradivo, ki bibliografsko sicer ni povezano, ga pa družijo skupni element. To je lahko posameznik, ustanova, dogajanje, proces ali obdobje, vsebina, jezik, žanr itn. Za zbirne zapise pridejo v poštev predvsem drobni tiski in drugo neknjižno gradivo, ki po enem ali več zgornjih kriterijih predstavljajo določeno celoto, imajo skupen socialno zgodovinski pomen (na primer predvolilni letaki in pamfleti, drobni tiski in brošure, ki jih izdajajo politične stranke, verske skupnosti in druge interesne skupine, razglednice, letaki, plakati ipd.), gradivo, napisano v pri nas manj uporabljenih jezikih in/ali pisavah (na primer makedonski in albanski osnovnošolski učbeniki), ter različne monografije, katerih vsebino je mogoče opredeliti z eno ali nekaj vsebinskimi oznakami (na primer poljudne izdaje svetopisemskih zgodb v tujih jezikih in/ali pisavah) in glede na žanr (otroške slikanice brez besedila). Zbirni zapisi združujejo gradivo, ki ga uporabniki praviloma nikoli ne iščejo po naslovu ali celo po avtorju, ampak vedno tematsko. Zapis za večje število tako ali drugače povezanih enot pomeni bogatejšo informacijo kot posamezni zapisi za posamezne naslove, ki že zaradi svoje številčnosti in zaradi tega, ker povezav med njimi ni, pravzaprav izgubijo svojo vrednost.« (Kalčič, 1997)

V NUK-u nas je novi Zakon o obveznem izvodu (2006) spodbudil, da smo začeli drobni tisk redno razvrščati v zbirne zapise. Obdelava z zbirnimi zapisi v času starega zakona še ni stekla. Zdaj gradivo pošilja založnik in ga na letni ravni zbiramo pod njegovim imenom. Zaradi tega se nam je razvrščanje gradiva poenostavilo in zbirne zapise izdelujemo največkrat na založnika.

Vsebinska obdelava je pri zbirnih zapisih zelo pomembna, zato mora biti natančna in zajeti čim več kosov, ki smo jih zbrali v en zbirni zapis. Z vsebinsko obdelavo namreč povemo, kakšna je vsebina gradiva. **Značnica oz. normativna točka dostopa** je pri zbirnih zapisih v večini primerov stvarna.

Odločiti se za obdelavo drobnega tiska v zbirnem zapisu, ni enostavno. Pot do končne

izdelave zbirnega zapisa je precej drugačna od obdelave monografske publikacije. Ko dobi katalogizator v roke knjigo, jo lahko takoj obdela, pri izdelavi zbirnega zapisa pa je proces daljši. Gradivo po določenih kriterijih najprej zberemo v skupine. Ko ocenimo, da je neka skupina gradiva bodisi vsebinsko, po imenih založnika ali izdajatelja, kraja založnika pripravljena, jo v zbirnem zapisu tudi popišemo. Pri razvrščanju drobnega tiska v posamezne skupine potrebujejo katalogizatorji veliko prostora, saj je treba gradivo postaviti na odlagalne površine pregledno, potrebno pa je tudi sprotno dopolnjevanje skupin s prihajajočimi izvodi drobnega tiska. Preden je določena skupina gradiva vsebinsko ali kako drugače pripravljena za obdelavo v zbirnem zapisu, lahko mine tudi leto dni.

Pri razvrščanju in sortiranju gradiva nam je v NUK-u v pomoč tabela 3 (Popis gradiva v mapi).

Tabela nam je v pomoč, ko gradivo razvrščamo po skupinah. Ko neko skupino gradiva nabereмо, v tabelo vpišemo »naslov«, ki se nam zdi primeren za skupino (Volitve, Cankarjev dom, Slovenci v Ameriki ipd.), vsako enoto posebej pregledamo in napišemo letnice (interval od do), preverimo jezike gradiva (turistični prospekti imajo več jezikov npr.). Dodamo še predmetne oznake in preštejmo kose gradiva, ki bodo zajeti v zbirni zapis. Ko se lotimo dejanske obdelave v Cobissu, podatke vpisujemo iz tabele in gradiva.

Zbirne zapise kreiramo v vnosni maski Z (zbirke) v formatu COMARC. Tvorimo krajši bibliografski zapis, ki na kratko opisuje in identificira zbrano gradivo pod enim naslovom zbirnega zapisa.

Struktura zbirnega zapisa po posameznih blokih in poljih:

Blok 1XX

Polje 001

V podpolje 001b – *vrsta zapisa* vnesemo kodo za vrsto gradiva za enote v zbirki – najpogostejše je to koda *a* – *tekstovno gradivo*, tiskano, v primeru, ko v en zapis združimo večvrstno gradivo, pa koda *m* – *večvrstno gradivo*.

V podpolju 001c – *bibliografski nivo* – je koda *c* – *zbirni zapisi*.

Tabela 3: Popis gradiva v mapi

[illegible]

Polje 100

V podpolja *bcd* vpišemo podatke o letih izida. Zbirka je lahko zaključena, nezaključena ali pa leta izida ne poznamo natančno.

Na primer: 100 b – g publikacija, ki izhaja več kot eno leto

100 c - 1991

100 *d* – 9999

ali

 $100\,b - g$

100 c - 1998

100 d – 2000

V podpolje *100c* vnesemo najzgodnejše leto izida zbirke, v podpolje *100d* pa zadnje oziroma pustimo odprto, če zbirka ni zaključena (odprta letnica je potem tudi v polju *210*). V primeru da ni nikjer navedeno leto izida, ga poskušamo ugotoviti (verjetno leto izida), tudi v tem primeru označimo v *100 b – d*, ter v polju *210* dodamo leto v oglatem oklepaju z vprašajem, na primer *[2000-2004?]*.

Polje 101

Vnesemo kodo za jezik besedila enot zbirke.

Polje 102

Vnesemo kodo države izida ali izdelave.

Blok 2XX

Polje 200

Glavni stvarni naslov oblikuje katalogizator. Ta naslov je v jeziku katalogizacijske ustanove in v obliki, ki jasno opisuje zbirko.

Naslov (in dodatek k naslovu) vnesemo v oglatem oklepaju v podpolja *200a* in *200e*, podatke o odgovornosti ustrezno vnesemo v podpolja bloka *2XX*.

Primeri:

200_1 a [Narodni dom : e informativno
gradivo]

200_1 a [KD : e informativno gradivo]

200_1 a [Medvešek Pušnik : e družba za
upravljanje : e informativno gradivo]

200_1 a [Škofija Rottenburg-Stuttgart :
e pastirska pisma]

200_1 a [Johnson & Johnson : e reklamno gradivo]

Polje 210

V podpolje 210a vnesemo kraj izida (lahko jih je več – pišemo do tri kraje), v podpolje 210c vpišemo založnika in v podpolje 210d leto izida. Če je leto izida nezaključeno, lahko drugo leto navedemo v koničastem oklepaju <>. Lahko pa letnico tudi pustimo odprto.

Na primer: 210a *Ljubljana c Johnson & Johnson d 2006*-<2007>

Na primer: 210a *Ljubljana c Belinka d 2003-2005*

Na primer: 210a *Ljubljana c Cankarjev dom d 2006*-

Polje 215

Vnesemo število fizičnih enot gradiva. Ker število enot gradiva dodajamo v zapisih, vnesemo število v koničastem oklepaju.

Na primer: <200> enot

Blok 3XX

V opombah poskušamo čim bolj natančno in na kratko opisati, kaj zbirka vsebuje.

Na primer:

300__a *Vsebuje vabila, informacije o razpisih, natečajih, štipendijah, festivalih*

300__a *Vsebuje informativno gradivo o gradnji stanovanjskih objektov*

300__a *Vsebuje cenike oglasnega prostora*

300__a *Vsebuje vabila na seminarje, delavnice*

Blok 6XX

Pri vsebinski obdelavi lahko uporabljamo sprejete predmetne oznake, ki jih v skladu s SSG-jem vnašamo v polja (600 do 609) ali prosto oblikovane predmetne oznake, ki jih vnašamo v polje 610.

Na primer:

606a *Volitve v Slovenija z 1997 2 NUK*

610a *organizacija prireditev a svetovanje a izobraževanje a informativno gradivo a drobni tiski*

Z vrstilcem UDK opišemo vsebino zbirke. Na primer:

675	a 323.15(450.36=163.6) c 323.15(=163.6) - Slovenci, narodne manjšine v UDCMRF 2006
------------	---

Primer 3

Tabela 4: COBISS-zapis ID = 250551808

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis ba - tekstovno gradivo, tiskano cc - zbirni zapis d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica
100		bg - publikacija, ki izhaja več kot eno leto c2007 d9999 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica
101	[0]	aslv - slovenski
102		asvn - Slovenija
200	[1]	a[Osnovna šola Preserje pri Radomljah e informativno gradivo]
210		aPreserje pri Radomljah cOsnovna šola d2007-
215		a<8> enot
610	[0]	ainformativno gradivo aosnovne šole akulturne dejavnosti ašportne dejavnosti aizobraževalne dejavnosti ašolski skladi adrobni tiski azgibanke
675		a37 c37 - Vzgoja in izobraževanje. Šolstvo. Pouk vUDCMRF 2011

Izpis po ISBD

[OSNOVNA šola Preserje pri Radomljah : informativno gradivo]. - Preserje pri Radomljah : Osnovna šola, 2007- . - <8> enot

a) informativno gradivo b) osnovne šole c) kulturne dejavnosti d) športne dejavnosti e) izobraževalne dejavnosti f) šolski sklad g) drobni tiski h) zgibanke

37

COBISS.SI-ID 250551808

Slika 6: Gradivo v mapi Zbirni zapis Osnovna šola Preserje pri Radomljah

V primeru 3 (tabela 4) smo se srečali z različno vsebino informativnega gradiva Osnovne šole Preserje pri Radomljah. Pri večini drobnega

tiska po navadi ni podatka o izdajatelju, avtorjih, ni letnice ali drugih podatkov o identifikaciji publikacije, vsebuje lahko le sliko ali besedilo. V takšnih primerih se raje odločimo za uvrstitev v zbirni zapis kot za posamično formalno obdelavo.

Pomembna polja pri zbirnih zapisih:

100b, c in d. Ko kakšno zbirko zaključimo v podpolje 100d navedemo leto izida zadnjega kosa, drugače pustimo 100d podpolje odprto z oznako 9999.

200 a[] – Naslov damo vedno v oglati oklepaj, ker smo ga kreirali sami.

210d – odprta letnica, lahko tudi v < > začasno zadnje leto

215 a < > število kosov v zbirki, če je zbirka zaključena < > odstranimo

Primer 4 Tabela 5: COBISS-zapis ID =258086144

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis ba - tekstovno gradivo, tiskano cc - zbirni zapis d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica
100		bg - publikacija, ki izhaja več kot eno leto c1920 d9999 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica
101	[0]	aslv - slovenski aeng - angleški
102		ausa - Združene države Amerike
200	[1]	a[Slovenski izseljenci eZDA]
210		aNew York [etc.] cSlovenski narodni dom [etc.] d1920-
215		a<246> enot
300		aBesedilo v slov. in/ali angl. jeziku
300		aVsebuje informativno gradivo o Slovencih v ZDA, o kulturnem dogajanju, imenike in vstopnice na prireditve
606	[1]	aSlovenski izseljenci yZdružene države Amerike 2NUK - Splošni slovenski geslovník
606	[1]	aSlovenski izseljenci xNarodna identiteta yZdružene države Amerike 2NUK - Splošni slovenski geslovník
610	[0]	ainformativno gradivo aslovenske šole aprireditve akoncerti akongresi aAmerican Slav Society aslovenske tiskarne aslovenske trgovine ahranilnice aSlovenski narodni dom azborovanja aSlovenski narodni kongres aslovenske založbe aJugoslovanska socialistična zveza aameriški Slovenci amednarodna politika aZDA adrobni tiski abrošure azgibanke
675		a323.15(450.36=163.6) c323.15(=163.6) - Slovenci, narodne manjšine vUDCMRF 2006

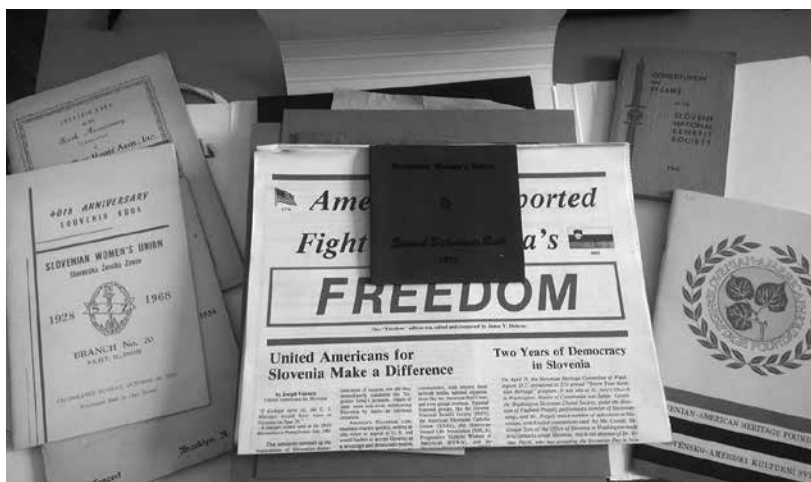
[SLOVENSKI izseljenci : ZDA]. - New York : Slovenski narodni dom [etc.], 1920- . - <246> enot

Besedilo v slov. in angl. jeziku. - Vsebuje informativno gradivo o Slovencih v ZDA, o kulturnem dogajanju, imenike in vstopnice na prireditve

a) Slovenski izseljenci--Združene države Amerike b) Slovenski izseljenci--Narodna identiteta--Združene države Amerike c) informativno gradivo d) slovenske šole e) prireditve f) koncerti g) kongresi h) American Slav Society i) slovenske tiskarne j) slovenske trgovine k) hranilnice l) Slovenski narodni dom m) zborovanja n) Slovenski narodni kongres o) slovenske založbe p) Jugoslovanska socialistična zveza q) ameriški Slovenci r) mednarodna politika s) ZDA t) drobni tiski u) brošure v) zgibanke

323.15(450.36=163.6)

COBISS.SI-ID 258086144

Slika 7: Zbrano gradivo Slovencev v ZDA

V primeru 4 (tabela 5) smo se odločili za zbirni zapis, ker je vsebina samega gradiva skupaj bogatejša, kot pa če bi obdelali vsak posamezni zapis. Zapis obdelamo v **maski Z**, v fizičnem opisu, polju 215, pa navedemo koliko enot gradiva je zajetih v posameznem zapisu. Lahko imamo več krajev izida in zato navedemo 210a: več krajev izida in več založnikov [etc.].V polju 300 popišemo vsebino zbirke, s predmetnimi oznakami v območju 6XX pa to vsebino naredimo iskalno/najdljivo. Za slovenske izseljence smo se odločili, da delamo zbirne zapise skupaj na države in ne na posamezna društva. Uporabniki namreč redko iščejo po posameznih društvih in bolj po širši tematiki.

Primer 5 Tabela 6: COBISS-zapis ID = 271062016

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis bk - dvodimenzionalno slikovno gradivo cc - zbirni zapis d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica
100		bg - publikacija, ki izhaja več kot eno leto c2013 d9999 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica
101	[0]	aslv - slovenski
102		asvn - Slovenija
116		ad - fotomehanska reprodukcija bi - papir dc - večbarvno gad - plakat
200	[1]	a[Glasbena šola Koper bSlikovno gradivo eplakati]
210		aKoper cGlasbena šola d2013-
215		a<25> plakatov cbarve
601	[02]	aGlasbena šola cKoper wPlakati
675		c766 - Uporabna grafična umetnost. Komercialna grafika

[GLASBENA šola Koper [Slikovno gradivo] : plakati]. - Koper : Glasbena šola, 2013- . - <25> plakatov : barve

a) Glasbena šola (Koper)--Plakati

COBISS.SI-ID 271062016

Tako lahko naslove zbirnih zapisov prilagajmo uporabniku in jih spreminjamo, tudi ko je neka skupina že obdelana, saj je bistveno, da je informacija najdljiva in prilagodljiva uporabnikom. Za vse različice naslova lahko zato uporabimo tudi polje 540. **Značilnost zbirk je unikatnost zbirke vsake knjižnice, zato se zbirni zapisi ne prevzemajo iz vzajemne baze.**

V primeru 5 (tabela 6) smo z obveznim izvodom pridobili plakate iz Glasbene šole Koper. Odločili smo se, da jih bomo obdelali v zbirnem zapisu, maski Z, z dodatkom v naslovu pa povemo, da gre v zbirki za slikovno gradivo, plakate, v tem primeru smo pozorni na polja 001b, 116 in 200 b – pomembna polja za slikovno gradivo, tudi v zbirnih zapisih.

6 INVENTARIZACIJA ZBIRNIH ZAPISOV

V naši zbirki uporabljamo za postavitev zbirnih zapisov dve signaturi s tekočimi številkami. S prvo označujemo postavitvene izvode, ki jih izposojamo uporabnikom v čitalnico, z drugo pa arhivske izvode.

V tabeli 7 vidimo, da smo iz Osnovne šole Preserje Radomlje z obveznim izvodom pridobili v letu 2015 4 enote gradiva (996i in x). Za zbirne zapise namreč v NUK-z zaradi statistike vsako leto dodamo za zbirni zapis svojo signaturo in inventarno številko, da vidimo, koliko kosov smo pridobili v posameznem letu. V polju 215 pa se vidi celoten razpon števila kosov v posameznem zbirnem zapisu, ki obsega 8 enot. Seveda se lahko odločimo in izberemo za en zbirni zapis eno inventarno številko in posamezne kose gradiva dodajmo v mapo ter v zapisu popravljamo število enot v polju 215 in spreminjamo število v podpolju 996 x in i. V tem primeru dobi en zbirni zapis, eno inventarno številko.

Tabela 7: Primer inventariziranega gradiva

Podpolje	Postavitev aktivnega izvoda PKG	Postavitev arhivskega izvoda, aPKG
996\$d	IPKG\n17621	laPKG\n4540
996\$f	520151941	520151942
996\$x	4	4
996\$i	4	4
996\$o	20150112	20150112
996\$p	4 - omejena dostopnost - čitalnica	7 - popolna nedostopnost (arhivski izvod)
996\$v	d - obvezni izvod	d - obvezni izvod
996\$2	OS_Preserje_Radomlje	OS_Preserje_Radomlje
996\$5	c - slovenika	c - slovenika

7 HRANJENJE GRADIVA

Drobni tisk po navadi hranimo v mapah s trdnimi platnicami, ovijemo pa ga lahko tudi v brez-kislinski papir, ki ne uničuje gradiva. Razglednice se hranijo v določenih omaricah, ravno tako plakati, medtem ko preostali drobni tisk dajemo v mape ali škatle, odvisno od velikosti zbirke. Drobni tisk, ki ga obdelamo posamično, vedno damo v mapo s trdnimi platnicami, da lahko stoji na polici in se ne zvije. Ravno tako s signaturno nalepko opremimo mapo in

Slika 8: Primer gradiva v mapi.

ne drobnega tiska (npr. zgibanke) in tako najpogosteje ohranimo tekst na zadnji strani.

8 SKLEP

Za drobni tisk je značilno, da izhaja priložnostno in ga ni mogoče kupiti, ker ni vključen v redno distribucijsko mrežo. Da bi pridobili čim več tega gradiva, smo se v Narodni in univerzitetni knjižnici odločili za promocijo le-tega. Drobn tisk ni sledljiv po navadni knjigotrški poti in je zato pravilna promocija pomemben del pridobivanja tega gradiva. Seveda se lahko vprašamo, v čem je smisel zbiranja drobnega tiska. Težko je danes vrednotiti vrednost posameznega drobnega tiska, saj ne vemo, kakšne potrebe bodo v prihodnosti. Njegova vrednost raste s časovno distanco, zato je pomembno, da ujamemo »trenutek« in gradimo posamezne zbirke. Bibliografska

obdelava drobnega tiska zahteva drugačen pristop in obširno znanje katalogizacije. Za najboljšo rešitev so se izkazali zbirni zapisi, pri katerih je vsebinska opredelitev pomembna, saj tako hitro in uspešno najdemo gradivo. Ugotovili smo, da je odločitev o tem, katero gradivo je primerno za obdelavo z zbirnimi zapisi, odvisna od tipa posamezne knjižnice in količine gradiva, s katerim razpolaga. Zato prevzemanje bibliografskih zapisov na vzajemnem nivoju ni izvedljivo.

Problematika obdelave drobnega tiska vsekakor še ni zaključena, nasprotno, z njo smo odprli možnost nadaljnega raziskovanja področja celotne sive literature. Šele posamezni načini strokovne obdelave in dobre prakse v naši in tudi v drugih knjižnicah bodo pokazali, ali smo na pravi poti pri upravljanju z drobnim tiskom. ●

Viri

- Filo, B. (1973). Drobn tiski v visokošolski in študijski knjižnici v Mariboru. *Knjižnica*, 17 (1/4), 81–90.
- IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim (2000). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kalčič, D. (1997). Zbirni zapisi. Priloga *Knjižničarskih novic*, 7 (12), 1–19.
- Makepeace, C. E. (1985). *Ephemera: a book on its collection, conservation and use*. Vermont: Gower.
- Munda, J. (1983). *Knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Potočnik, V. (2009). *Drobni tiski v luči Zakona o obveznem izvodu publikacij v Zbirki posebnega knjižničnega gradiva Narodne in univerzitetne knjižnice*. Specialistična naloga. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Potočnik, V. (2010). Drobn tisk kot obvezni izvod v Narodni in univerzitetni knjižnici. *Knjižnica*, 54 (3), str. 53–71.
- PREKAT: priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil. (2001). Dimec, Z., Hočevar, M., Kavčič, I. (Ur.). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Zakon o obveznem izvodu publikacij. UL RS, 01, (06).
- Slikovno gradivo: Veronika Potočnik in arhiv NUK.

VERONIKA POTOČNIK, specialist bibliotekar v Narodni univerzitetni knjižnici v Ljubljani
Naslov: NUK, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
E-naslov: veronika.potocnik@nuk.uni-lj.si

ŠPELA VELIKONJA, bibliotekar v Narodni univerzitetni knjižnici v Ljubljani
Naslov: NUK, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
E-naslov: spela.velikonja@nuk.uni-lj.si